

Budgetunderlag för åren 2022–2024

Äskanden för perioden

Filminstitutet äskar att såväl stödanslag som verksamhetsanslag från år 2022 räknas upp årligen.

Verksamhet och stöd

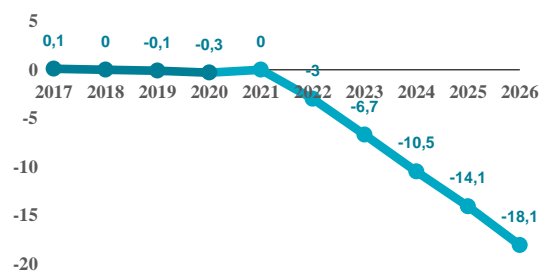
(beloppen anges i Mkr)

	2022	2023	2024
Uppräkning av verksamhetsanslaget	12,533 ¹	3,332 ²	3,415
Uppräkning av stödanslaget	33,596 ³	8,768 ⁴	8,943
Återförda medel statistik	1,230 ⁵	1,261	1,292
Summa:	47,359	13,361	13,650

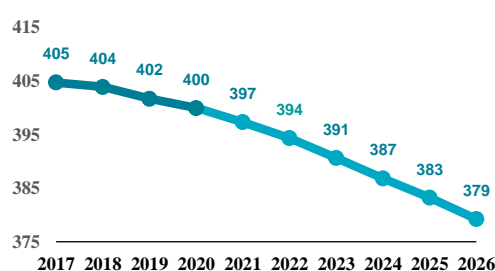
Filminstitutets nuläge:

Verksamhetsanslag	120,7 miljoner kronor
Stödanslag	429,8 miljoner kronor
Antal helårstjänster	127 stycken
Senaste budgetuppräkning verksamhetsanslaget	2006
Senaste budgetuppräkning stödanslaget	2013

Figur A: Resultat och Prognos 2017–2026 verksamhet (mkr)

Figur B: Utfall och Prognos Storlek på stöd 2017–2026 (mkr)

Vid samma nivå på anslag som 2021, samma uppdrag och därmed en organisation av samma storlek, så kommer resultatet att bli negativt redan 2022 och fortsätta snabbt nedåt. Kurvan är baserad på att personalkostnader ökar med 2,5 procent per år och övriga driftkostnader med 1,5–2 procent. Under åren 2019–2021 erhöles extra projektmedel som bidrog positivt till resultatet.

I motsvarande mån som budgetunderskottet av Filminstitutets verksamhetsmedlen växer (Figur A), måste motsvarande summa tas från stödanslagsmedlen som urholkas i samma takt (Figur B).

¹ Summan inbegriper ett omställningsstöd för Filminstitutet på 9 mnkr som beskrivs under stycket ”Tillsammans möjliggör vi för fler att uppleva, skapa och berikas av film”, sid 2–3.

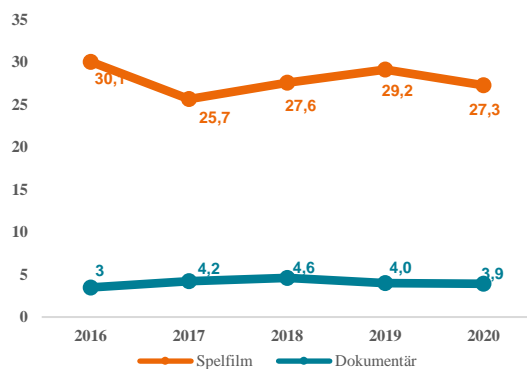
² Summan för 2023 samt 2024 motsvarar 2,5 procents uppräkning av Filminstitutets verksamhetsanslag.

³ Summan motsvarar 2 procents uppräkning av stödanslaget plus 25 mnkr i ett omställningsstöd för branschen, som beskrivs under stycket ”Filmbranschens villkor” sid 3.

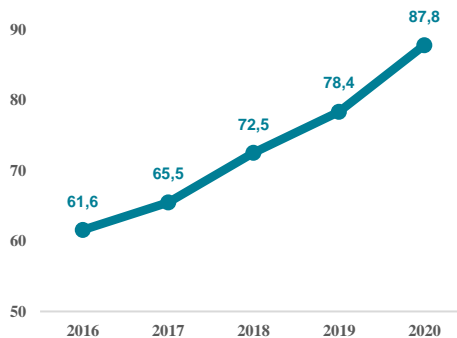
⁴ Summan för 2023 samt 2024 motsvarar 2 procents uppräkning av stödanslaget.

⁵ Summan motsvarar de medel som i budgetpropositionen för 2020 fördes från Filminstitutet till Myndigheten för Kulturanalys för statistikinsamling uppräknat med 2,5 procent för åren 2022, 2023 samt 2024.

Figur C: Snittbudget Spelfilm och dokumentärfilm (mkr)

Figur D: Lönekostnad / dag i produktion (tkr)

Över tid har snittbudgetarna för filmer varit konstant (Figur C), samtidigt som lönekostnaderna per dag för produktionsbolagen på fyra år stigit med 50% (Figur D). Figur D visar ett stickprovssnitt av lönekostnaderna för ett antal filmer och avser filmarbetarlöner bakom kameran såsom fotograf, maskör, elektriker, platschef produktionsledare osv. Konsekvensen av löneglidningar i oförändrade budgetar är sämre kvalitet på sikt.

Tillsammans möjliggör vi för fler att uppleva, skapa och berikas av film!

Filmen ger sammanhang om vår historia, vår samtid, varandra och oss själva. Filmens berättelser får oss att känna och känna igen oss, och hjälper oss att utforska vad det är att vara människa. Filmen är en central kulturyttring som speglar och utforskar såväl nutid som dåtid och framtid. Genom öppna samtal och debatt stärks individens bildning och delaktighet i det offentliga samtalet. I dessa samtal kan olika åsikter och perspektiv mötas. På så vis bidrar filmen till att stärka yttrandefriheten, något som blivit alltmer angeläget i den ökande polarisering vi kunnat se i vårt samhälle de senaste åren. Filminstitutet har regeringens uppdrag att, på nationell nivå, verka för att målen för filmpolitiken nås. *Tillsammans möjliggör vi för fler att uppleva, skapa och berikas av film!*

2020 har varit ett år som präglats av pandemin och dess mycket svåra följd effekter ekonomiskt för alla branscher. Utöver det har olika globala makrotrender som påverkar filmbranschen förstärkts och omvandlingstakten har ökat. Vi ser att såväl digitaliseringen som alternativa mönster för konsumtion utmanar hela spelplanen och filmens förutsättningar i Sverige. Detta riskerar att slå hårt mot förutsättningarna för filmen på längre sikt. Filminstitutets roll är unik på den här spelplanen. Vi behövs som filmens och den rörliga bildens samlande röst.

Redan 2019 stod vi inför risken att behöva göra drastiska neddragningar på grund av bristen på årlig uppräknings. Särskilda omständigheter medförde projektanslag för 2019, 2020 och 2021 som gjorde att detta kunde undvikas. För att lyckas med vårt uppdrag krävs långsiktiga och stabila förutsättningar, där en uppräknings av vårt årliga verksamhetsanslag är en absolut nödvändighet. Utöver det behöver medel för statistikinsamling återföras, då det under 2020 blev tydligt att Myndigheten för Kulturanalys inte kommer att kunna tillhandahålla den nödvändiga biografstatistiken

under överskådlig tid samt då den officiella statistiken inte kommer att kunna användas i stödgivningen. Filminstitutet kommer därmed fortsatt ha kostnader för egen statistikinsamling.

En effektiv infrastruktur krävs för att kunna stödja verksamhetsmålen. Den allt snabbare digitaliseringen i samhället medför krav på allt ifrån kompetenshöjning, nya arbetssätt, tillgång till data och dataanalys, stabil och ändamålsenlig mötesinfrastruktur (såväl intern som extern) till en rättssäker och transparent ärendehantering. Behovet och bruket av automatiserade tjänster och AI-baserade tjänster växer i en allt snabbare takt. En framgångsrik omställning innebär naturligtvis en effektivare och mer produktiv organisation på sikt, men vägen dit kräver väsentliga investeringar och resurser, såväl i form av personal som ekonomiska medel. Dessvärre är detta en omställning som fått stå tillbaka som en konsekvens av en långvarig urholkning av Filminstitutets medel.

Därför ser vi ett behov av ett särskilt omställningsstöd (se not 1, sid 1 ovan) för:

- IT-infrastruktur för att t.ex modernisera mötesrum med utrustning för digitala möten och uppgradera datorerna att möta digitaliseringen 3 mnkr
- Införa digitalt HR-system 1 mnkr
- Automatisering/robotisering av t.ex ansökningshantering 1 mnkr
- Uppgradering och digitalisering av ansöknings- o ärendesystem 1 mnkr
- Öka tillgängligheten med modern hemsida 3 mnkr

Filmbranschens villkor

Motsvarande förutsättningar som beskrivits ovan gäller delvis för de som skapar, distribuerar eller visar film. Pandemin har urholkat bolagen från ett redan utsatt läge, i kombination med att kostnaderna för löner och produktioner har stigit. Det allmänna löneläget för filmproduktion har stigit mer än den generella löneglidningen. Det beror till en väsentlig del på en stor ökad produktion av dramaserier i kombination med att många produktioner har flyttat utomlands för att kunna få del av internationella produktionsincitament. Detta får till följd att antalet kompetenta och tillgängliga filmarbetare i Sverige krymper successivt, vilket i sin tur driver upp löneläget.

Som visas i Figur C och D ovan har snittbudgetarna för filmer inte ökat de senaste fem åren, trots att produktionskostnaderna ökat lavinartat. Konsekvensen av urholkade budgetar är sämre kvalitet på sikt. Samtidigt har affärsmodellen för filmproduktionens ekosystem, som helt har byggt på biografvisning, under längre tid utmanats och under pandemin totalt havererat. Under överskådlig tid finns inga utsikter för att nuvarande affärsmodell kommer att fungera. Filmbranschen behöver därmed snabbt ställa om. Men så länge affärsmodellen inte fungerar kommer stödmedlen från Filminstitutet att bli än viktigare för bolagen.

Pandemins urholkning av kraften i bolagen i kombination med en havererad affärsmodell kräver därför en omställning med en samlad insats under 2022 med höjda verksamhetsstöd motsvarande de extra stöd som Filminstitutet genom egna omfördelade medel bidrog med under 2020, dvs. 25 mnkr. För filmbranschen råder även ett behov av

årlig uppräknings för att möta ökade löner och priser. Som jämförelse kan nämnas att det är något som exempelvis kultursamverkansmodellen innehåller.

Nya uppdrag utan finansiering

Sedan 2006 har Filminstitutet utan särskild kompensation fått en rad nya uppdrag som medfört nya tjänster, totalt rör det sig om omkring 15 nya tjänster.

2006 – Allt utom stöd under Filmavtalet klassas som myndighetsutövning, 4 nya tjänster. Förändring för att följa förvaltningsrättsliga regler vad gäller allmänna handlingar, offentlig upphandling, registratur, ärendehantering osv.

2006–2013 – Nya stöd som innebär framtagande av riktlinjer, ökande administration och hantering av stöden, exempelvis automatstöd, stöd till dramaserier och konvergerad media, **2 nya tjänster.**

2017 – Helstatlig filmpolitik, 7,5 nya tjänster.

Hela stödverksamheten inför förvaltningsrutiner vilket innebär nya administrativa verktyg och en utökning av personal för att hantera den ökade administrativa bördan efter en markant ökning av sjukfrånvaron. Biografstatistiken behöver tas in manuellt men samtidigt får verksamheten **minskat anslag 2019 med 1,2 mkr.** Dessutom införs krav på sakkunniga råd.

2010–2019 – Särskilda satsningar, exempelvis digitalisering av biograferna, medelstillsdelning för spridning och visning i hela landet, tillgängliggörande för personer med funktionsnedsättning, **2 nya tjänster.**

2010–2019 – Särskilda uppdrag, exempelvis att utreda förutsättningarna för produktionsincitament och bevarandet av det analoga filmarvet.

Konsekvenser vid utebliven uppräknings från 2022 för Filminstitutet

- Bristande arbetsmiljö med långtidssjukskrivningar
- Kompetenstapp på grund av det generella löneläget som ligger under motsvarande organisationer/institutioner. Jämförelser har gjorts med KB, Kulturrådet, Musik- och teaterbiblioteket vid Musikverket, Riksantikvarieämbetet, Riksdagsbiblioteket, Svenska Institutet och SVT
- Svårt att attrahera nyckelkompetenser som även verkar på den privata marknaden
- Rättsosäker stödgivning som följd av manuell statistikhantering
- Ineffektiv administration som resultat av utebliven digitalisering av verksamheten.
- Bristande omvärldsanalys

Konsekvenser vid utebliven uppräknings från 2022 för filmproduktionens ekosystem

- Färre filmproduktioner med offentligt stöd,

- Svensk filmkultur tappar kvalitet och internationell konkurrenskraft
- Färre filmproduktioner inom Sverige pga både högt kostnadsläge och att det inte finns produktionsincitament i Sverige
- Färre arbetstillfällen för den fria kultursektorn
- Mindre medel för lansering och distribution gör det svårare att hitta publiken
- Lägre spets inom de kulturella och kreativa näringarna

Verksamhetsplan 2022–2024

Under den kommande treårsperioden är avsikten att utveckla verksamheten än mer. Förutsättningen för att det ska kunna göras är att våra anslag inte fortsätter att urholkas.

- Vidareutveckla Filminstitutet som kultur- och kulturarvsinstitution. Filmavet är en viktig del av kulturarvet och det är därför grundläggande att Filminstitutet följer med i utvecklingen inom området. Filmavet och ny film är del av arbetet i skolan med att säkerställa att skolan dels lär ut analys och skapande av film och rörlig bild, och dels ser till att filmhistorien ingår som referensram till att förstå vår samtid.
- Digitaliseringen har på sikt en potential till att göra Filminstitutets verksamheter mer tillgängliga för hela Sverige. Potential finns till både effektivisering och intäkthöjning i digitaliseringen av vissa tjänster, vilket i framtiden kan balansera ökade kostnader som inte kan kompenseras med årlig uppräknig.
- Filmhuset utvecklas till en levande mötesplats för att skapa ny kunskap, nya möten och inspiration för utvecklingen av filmen och den rörliga bilden. Tanken är att huset ska kunna bidra till en högre intäkt för verksamheterna i övrigt.

Bakgrund – Filminstitutets roll

Film är den kulturyttring som vid sidan av musik och litteratur når ut bredast i samhället. Det är numera genom rörlig bild vi förmedlar våra berättelser, i allt från delade amatörfilmer på olika webbkanaler, till dokumentären *Greta* eller familjefilmen *Nelly Rapp, Min Pappa Marianne* som bygger på en förlaga, den självbiografiska spelfilmen *Spring Uje spring* eller det nyskrivna dramat *Charter*.

Enligt statistik från KB har antalet nedladdningar eller strömmade tittningar från databaser med film, tv och interaktiva kurser ökat på biblioteken med drygt 400 procent mellan 2017–2018. Enligt Internetstiftelsens senaste rapport om svenskarnas beteende⁶ ser cirka 30 procent av samtliga svenskar (över 16 år) på Youtube dagligen och 20 procent ser dagligen på strömmade videotjänster som till exempel Netflix. Bland ungdomar upp till 26 år finns inga jämförbara siffror men närmare 100 procent har befunnit sig på Youtube någon gång under 2020, och 95 procent har någon gång under 2020 använt strömmade videotjänster som till exempel Netflix.

⁶ Svenskarna och internet 2020.

Redan idag ser de allra flesta film eller dramaserier varje dag, någonstans. Att de ska kunna ha svensk film som komplement till allt utländskt innehåll borde vara en självklarhet. Skolgång i Sverige skiljer sig från high school i USA, att vara yrkesarbetande kvinna är en självklarhet i Sverige, men inte på andra ställen. Men även i Sverige skiljer sig vardagen åt väsentligt. Att bo i innerstaden eller i en förort, att bo i storstad eller på landsbygden, att tillhöra överklass eller arbetarklass, eller vara arbetslös, att vara vit, svart eller brun, att vara kvinna eller man eller inte ha en könstillhörighet. Vilken verklighet, vilka drömmar och erfarenheter kan vi förstå och spegla oss i? Hur kan filmkonsten förse oss med olika slags bilder och livsberättelser? Hur kan vi glädjas åt filmhistoriska mästerverk och förbisedda arkivfilmer? Vilka biografkulturer och visningssammanhang kan ytterligare stärka den svenska filmens spridning och tillgänglighet?

Filmberättelser speglar på olika sätt vår samtid och kan göra oss uppmärksamma på hur vi ser oss själva och varandra. Över tid blir dessutom varje film ett slags dokument över sitt sociala och mediehistoriska sammanhang. Filmen bidrar till nya insikter och delade erfarenheter, vilket berikar det öppna demokratiska samtalet. Både som konst och publik underhållning kan filmen ge inkännande berättelser som överraskar och förundrar bortom det vi redan trodde oss veta.

Dagens uppdrag – ett sammanhållet uppdrag

Svenska Filminstitutet är den enda nationella organisation som har det samlade ansvaret för film. Vi har ett unikt sammanhållet uppdrag som hjälper oss att utveckla, bevara och tillgängliggöra både film och kunskap om film. Där det inom konst, museer, teater, opera, orkester, dans, populärmusik och egentligen all annan kulturyttring finns ett antal aktörer på nationell, regional och lokal nivå som fyller på så finns det inom filmen egentligen bara en aktör; Filminstitutet. De andra aktörer som finns överlappar med mindre delar; Kulturrådet vad gäller filmfrämjande och talangutveckling genom kultursamverkansmodellen, KB vad gäller insamling av film via pliktexemplarslagen och Konstnärdsnämnden med konstnärstöd.

För filmens område gäller uppdraget att stödja skapande av ny film, bevarande, vård och tillgängliggörande av filmhistorien. Utöver det omfattar uppdraget främjande verksamhet för spridning och visning samt kunskap, tillgång till film och skapande för barn och unga där Filminstitutet verkar tillsammans med regionala offentliga aktörer.

För stödgivning till ny svensk värdefull film finns alltså bara en nationell aktör, Filminstitutet, vilket gör vår roll både extra ansvarsfull men också extra utsatt. Vid sidan av Kulturrådet finns ett antal andra stödgivande offentliga finansiärer på andra kulturområden, men det finns ingen annan på filmens område.

Filminstitutets roll är att säkra utveckling och produktion av värdefull svensk film genom att ge stöd. Stödet ställer inget krav på ägarandel i filmen och är inte en investering utan just ett stöd. Den typen av mjuka pengar är avgörande för producenternas egen

självständighet gentemot alla övriga finansierare. Utan pengar från Filminstitutet är det mycket svårt att finansiera en film fullt ut, även för de mest kommersiella projekten.

De övriga aktörer som har en avgörande finansieringsförmåga för filmen är i praktiken bara två; den regionala filmfonden Film i Väst och SVT. Båda dessa kräver ägarandel för sin investering och har därmed en annan funktion att fylla för filmens finansiering. De ska säkra sina uppdrag att ha en komplett tablå eller att skapa arbetstillfällen och vinst till en region. Filminstitutets roll är att säkra att det skapas filmkonst för alla, oavsett vinstintresse. Att Filminstitutet har en fungerande verksamhet är därmed av stor vikt för alla filmens frågor.

Filminstitutet är en stiftelse med statliga uppdrag, men till skillnad från andra liknande kulturstiftelser, såsom museer, teatrar och orkestrar, finns ingen verksamhet som bygger på besökssiffror och biljettförsäljning. Filminstitutets uppdrag är dels ett främjandeuppdrag och dels ett myndighetsutövningsuppdrag genom stödgivningen. Under filmavtalets tid kunde medlen öka tack vare biografavgifterna, men sedan 2017 har Filminstitutet bara uppdrag från staten och är därmed helt beroende av att staten tar ansvar för hela finansieringen.

Historik - övergången från filmavtal till helstatlig filmpolitik

Stiftelsen Svenska Filminstitutet skapades 1963 som en reaktion på tv:s inträde i vardagsrummet och därmed ett kraftigt sjunkande biogående. Biobiljettförsäljning var då liksom nu den enda fungerande affärsmodellen för produktionsbolagen, men biograferna fyllde och fyller alltjämt även funktionen som en social samlingsplats i hela Sverige. Vi har idag fortfarande cirka 430 biografer i hela landet, biografer som utanför storstäderna är helt beroende av offentligt stöd för att kunna hålla öppet och visa ett varierat utbud.

I slutet av femtiotalet började tv sändas, först bara i en kanal, och biogåendet minskade radikalt. 1963 sågs drygt fem filmer per person och år på biograf, vilket var en halvering från bara ett antal år tidigare. Detta fick stora konsekvenser för produktionsbolagens lönsamhet och möjligheten att göra ny film. För att rädda produktionen av film infördes 1963 en finansiering där filmen befriades från den s.k. nöjesskatten⁷ mot att man införde en biografavgift om tio procent som gick direkt från filmbranschen till Filminstitutet för finansiering av ny film och för stöd till biograferna i hela landet. Filminstitutet fick uppdraget att säkerställa idén som redan då var att alla i hela Sverige skulle få tillgång till svensk film med hög kvalitet.

Stiftelseformen medgav en total frihet från vanliga förvaltningsrättsliga regler. Det fanns ingen offentlighetsprincip att förhålla sig till och bara en viss statlig kontroll genom styrelsetillsättning. Verksamheten höll utan tvekan till vissa delar hög kvalitet, men ingen del av verksamheten levde upp till de krav man redan då ställde på myndighetsutövande. Dessa krav har ökat radikalt med tiden för hela det offentliga Sverige, och för

⁷ Därutöver belades biografvisningar med 6 procent moms från 1 juli 1996.

Filminstitutet har det sedan 2006 och framåt betytt ett helt nytt arbetssätt med krav på nya rutiner.

Sedan 2006 har Filminstitutet genomgått stora organisatoriska förändringar med anledning av den ökande andelen offentliga uppdrag. Sedan 2017 är uppdraget helstatligt och organisationens arbete har förändrats till de avsevärt högre administrativa krav som detta medför.

Hittills har allt förändringsarbete 2006–2019 skett genom effektivisering av verksamheten utan ökade anslag. Nu har dock gränsen nåtts. För att kunna leva upp till den förvaltningsprincip som gäller alla offentliga myndighetsutövare har de fasta kostnaderna vuxit. De årliga lönejusteringarna samt andra ökade fasta kostnader medför därmed behov av nedskärningar i verksamheten. Trots stiftelseformen istället för myndighetsformen fungerar Filminstitutet i praktiken som en myndighet, men resursmässigt likställs vi inte. Utan årlig uppräknings kan vi inte fortsätta uppfylla alla uppdrag.

Politisk bakgrund

Finansieringen av Filminstitutet i sin helhet skedde alltså genom en avgift på biobiljettsintäkterna och så småningom i kombination med en matchning från statsbudgeten. Uppdraget till Filminstitutet sköttes initialt helt genom en förhandling mellan regering och bransch. Över årtiondena har uppdragen från regering och riksdag utökats till hela filmens område. Under filmavtalets tid tillkom nya stöd, för den senare perioden till exempel automatstödet, stöd till dramaserier och konvergerad media. Därtill har regeringen vid ett antal tillfällen gjort särskilda satsningar, till exempel för att digitalisera det svenska filmarvet, för att digitalisera biograferna samt för att stärka mindre biografer i glesbygden och på mindre orter. Filminstitutet har också fått nya uppdrag rörande bland annat jämställdhet, de nationella minoritetsspråken och tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning och på regeringens uppdrag utrett till exempel förutsättningarna för produktionsincitament och bevarandet av det analogt filmarvet.

De finansiella fördelarna med filmavtalet visade sig vara att biogåendet över tid var stabilt samtidigt som biljettpriserna höjdes avsevärt. Därmed fick också Filminstitutet en gradvis ökning till filmstödet. En annan fördel var att det statliga stödet för svensk film påverkades varje gång filmavtalet skulle omförhandlas. För att i viss mån följa de ökade biobiljettsintäkterna kan man säga att regeringarna över åren tvingades tillföra ytterligare medel från statsbudgeten för att kunna bibehålla filmavtalet. Även i förhandlingarna inför 2013 års filmavtal tillskötts nya medel.

Nackdelarna med filmavtalet var dels att sammansättningen av parterna efter hand blev alltmer obsolet. Ju mer publiken såg film på andra plattformar än på bio desto mer problematiskt blev det att aktörerna för de andra plattformarna inte var med i förhandlingarna och därmed inte heller med om finansieringen av svensk film. I och med filmavtalet stod filmen dessutom i praktiken utanför hela det kulturpolitiska område som

riksdagen tog ställning till, vilket inte minst blev tydligt i samband med 2013 års filmavtal. I takt med att filmens betydelse som konst- och kulturform har ökat - sedan digitaliseringen har ökningen dessutom varit lavinartad - var det inte rimligt att filmområdet inte skulle vara av lika stor angelägenhetsgrad för riksdagens ledamöter som för Sveriges befolkning i övrigt.

Under filmavtalets tid upplever vi att filmen politiskt marginaliserades. Genom den delvis privata finansieringen togs inget helhetsgrepp kring filmen som kulturform, inte heller kring Filminstitutet som organisation. Förutom en viss ökning under åren av filmstöden, har ingen uppräknning skett för Filminstitutets verksamhet. Pengar har tillskjutits i form av tillfälliga särskilda satsningar och en nivåhöjning för att säkra bevarandet och tillgängliggörandet av det svenska filmarvet genom digitalisering. Ett par beständiga höjningar har också skett till följd av permanenta uppdrag, digitaliseringen av filmarvet och uppdraget för våra minoritetsspråk. Varje nivåhöjning har alltså skett med ett nytt uppdrag, men någon allmän kompensation för ökade löner eller andra kostnader har inte skett sedan 2006. Och varje nytt uppdrag har inte åtföljts av ökade medel.

2013 påbörjades det som skulle bli det sista filmavtalet. Året efter tillsatte den dåvarande regeringen en utredning om svensk films förutsättningar med deltagande från alla delar av branschen. Utredningen visade tydligt att filmavtalet inte klarade av att säkerställa svensk films utveckling efter digitaliseringen och att det krävdes ett nytt grepp. Regeringen sade 2015 upp filmavtalet och presenterade ett förslag till en helstatlig filmpolitik med nya filmpolitiska mål, som antogs av riksdagen 2016. I propositionen togs ett helhetsgrepp om hela filmområdet och den nya filmpolitiken – med propositionen (2015/16:132) *Mer film till fler - en sammanhållen filmpolitik* - trädde i kraft den 1 januari 2017.

I och med den helstatligt finansierade filmpolitiken blev filmen en kulturpolitisk angelägenhet till sitt innehåll. Däremot har inget egentligt ansvar ännu tagits för finansieringen av filmområdet genom Filminstitutets verksamhet. Därtill upplever vi också ofta att det kulturpolitiska uppdraget blandas ihop med de näringspolitiska behov filmbranschen som kreativ näring har.

Den viktiga skillnaden mellan önskemålet att införa produktionsrabatter kontra anslaget till Filminstitutet är ett tydligt exempel på detta. Produktionsrabatterna som skulle gynna tillväxt för filmbolagen och de kreativa näringarna i hela Sverige är en näringspolitisk fråga. Filminstitutets verksamhet för att främja film i hela Sverige genom skolbio, en levande biograflandsbygd och ett utvecklat filmarvsarbete är däremot en kulturpolitisk fråga.

Filminstitutets verksamhet hjälps inte av produktionsrabatter, men filmbranschen och kreativa näringar gör det. Filminstitutets kultur-, demokrati- och jämställdhetsarbete hjälps inte av produktionsrabatter, men det kan få hela Sverige att leva, vilket har en demokratisk, nationell och politisk poäng. Båda behövs, och helheten skulle stärka Sverige både närings- och kulturpolitiskt.

Filminstitutets organisationsutveckling

Under 2000–2010 gick Filminstitutet igenom en period av ekonomisk instabilitet, men under den andra halvan av 00-talet genomfördes en ekonomisk uppstramning för att få en budget i balans. Det lyckades - samtidigt som verksamheten började anpassas för att delar av den skulle följa svenska förvaltningsprinciper. Under hela 2010-talet har arbetet bedrivits för att uppnå en professionell nivå ur offentlig synvinkel.

Figur E: Resultat 2000–2020 (mkr)

Notera att det för 2016 rapporterades ett resultat på -6,4 mkr, där 5 mkr var engångskostnader på grund av omställningen inför helstatlig filmpolitik. Detta har justerats i diagrammet då underskottet belastade det egna kapitalet.

2013 genomförde Statskontoret, på regeringens uppdrag, en analys över hur arbetet på Filminstitutet bedrevs⁸. Den kritik som framfördes riktade sig mot effektiviteten, arbetsmiljön och mot transparensen. De flesta punkterna hade redan identifierats av Filminstitutet och det fanns åtgärdsplaner. 2018 tillsatte regeringen, efter tillkännagivanden i riksdagen, en ny utredning av Statskontoret för att följa upp hur den tidigare rapporten hade tagits om hand samt hur implementeringen av den nya filmpolitiken hade gått. Statskontoret kunde i sin rapport 2019 konstatera att samtliga punkter i den tidigare rapporten var omhändertagna, men det fanns fortsatt vissa förbättringsmöjligheter inom arbetsmiljön och transparensen i myndighetsutövningen.⁹

Konsekvenser av den helstatliga filmpolitiken

Mycket av det arbete som gjordes 2011–2015 hade som fokus att professionalisera och effektivisera Filminstitutets arbete. Utan några utökade medel infördes rutiner och system

⁸ Scener ur ett Filminstitut (2013:8)

⁹ Från Filmavtal till statlig filmpolitik. En analys av verksamheten vid Svenska Filminstitutet (2019:9)

för att säkerställa att verksamheten bedrivs rättssäkert och transparent utifrån de myndighetsuppdrag Filminstitutet har. 80 procent av all stödgivning (cirka 400 miljoner kronor) låg dock kvar utanför den offentliga förvaltningen eftersom den hörde till filmavtalet.

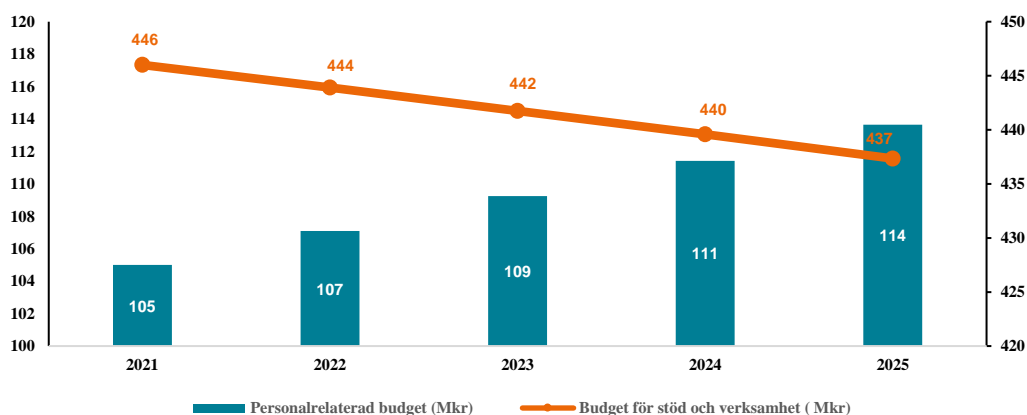
Utan några ytterligare medel har arbetet fortsatt med att under tidsperioden 2016–2019 anpassa ärendehanteringssystem, ekonomisystem och administration, allt för att kunna leva upp till de krav en offentlig förvaltning har. Utöver detta har Filminstitutet såsom all annan offentlig verksamhet fått anpassa sig till en ny digital verklighet. För att klara dessa nödvändiga åtaganden har personaltätheten utökats, vilket i sin tur kräver en högre kostnad för arbetsverktyg och verksamhetsstöd, förutom ökade lönekostnader. Allt har kunnat ske genom en effektivisering inom ramen för anslagstilldelningen trots att medlen inte kompenserat för ökade lönekostnader eller övriga kostnader.

Konsekvensen har blivit att Filminstitutets totala lönenivå ligger under genomsnittet för jämförbara organisationer och långt under lönenivån för närliggande organisationer. Det skapar en svår personalsituation, såväl för befintlig personal som för rekrytering av framför allt nyckelpersoner på en konkurrensutsatt marknad.

Konsekvenser utan årlig uppräknings

Om Filminstitutet inte får en årlig uppräknings minskar både budgeten för verksamheten och budgeten för stöden med relativt stora steg varje år genom att de personalrelaterade kostnaderna successivt tar alltmer utrymme.

Figur F: Budget för stöd och verksamhet över åren

Film som helhet är en del av ett samhällsbygge för alla individer. Människor behöver skola, sjukvård, infrastruktur, försvar - men också sammanhang. Filmen ger sammanhang om vår historia, vår samtid, varandra och oss själva. Ingen av dessa delar av välfärden

kan ensamt bygga en tillvaro där vi tillåts vara människor i utveckling, människor med svagheter och sjukdomar men också människor i relation till varandra. Filmens berättelser och mötesplatser hjälper oss att utforska vad det är att vara människa. Film är ett konstnärligt uttryck men kan också liknas vid ett språk. På samma sätt som man lär sig läsa och skriva behöver man lära sig den rörliga bildens språk. Som alla språk behöver man förstå var det kommer ifrån och hur det kan utvecklas.

Fram till för inte så länge sedan kunde vi ta del av film och rörlig bild främst på biograf eller hemma i tv-soffan. Idag översköls vi av film och rörlig bild i alla delar av samhället, vilket också ökar behovet av kunskap och vägledning. Tack vare digitaliseringen har den rörliga bilden blivit ett allt vanligare sätt att kommunicera i olika media, vi är idag både konsumenter och producenter. Det innebär att det är viktigare än någonsin att alla elever i Sverige är filmkunniga för att förstå sin omvärld och sig själva samt ha lika demokratiska förutsättningar i ett digitalt samhälle, till exempel genom att ha lika möjligheter till att kritiskt kunna granska nyhetsflöden och alternativa fakta. Skolan och biblioteken kan också bidra till att barn och unga får ta del av en större mångfald av filmer.

Filmkunnighet är en del av MIK-begreppet (Medie- och Informationskunnighet) men det behöver tydliggöras och lyftas. För även om barn och unga lever i en digital värld och ständigt möter rörliga bilder och ny teknik innebär det inte per automatik att de är filmkunniga. Kunnigheten handlar om mycket mer än tillgång och teknik. Det handlar framförallt om att behärska den rörliga bildens språk. Filminstitutet har under lång tid verkat för filmens plats i skolan och tar bland annat fram filmpedagogiskt material i form av lärarhandledningar, stöttar filmpedagogiska projekt ekonomiskt och erbjuder tillsammans med regionala filmverksamheter fortbildning för lärare och filmpedagoger i hela landet. Vårt arbete för barn och unga bygger Sveriges kommande generationers medborgare och det är därför viktigt att detta arbete även fortsatt kan prioriteras.

Filminstitutets bibliotek, som både är ett forsknings- och allmänt bibliotek, är Sveriges enda specialbibliotek för film och nödvändigt för att samla, tillgängliggöra och möjliggöra all den kunskapen. Filminstitutet är också den enda filmarvsinstitutionen i Sverige och upprätthåller i denna roll resurser och kunskaper om film, både som konst och som material, som är unika i landet. Nedskärningar av filmarvsverksamheten, vilket innehåller både bevarande, utvecklandet och tillgängliggörande, kommer innebära ett oundvikligt fokus på bevarande snarare än utåtriktad verksamhet. De tydligt uttryckta målen som regeringen formulerade i filmpropositionen om att filmarvet ska vara tillgängligt för allmänheten kommer därmed inte gå att uppnå. Filmarvets roll som en viktig del av vårt kulturarv kommer inte heller att kunna vidmakthållas och samhället går därmed miste om en unik resurs i sin strävan att förstå varifrån vi kommer och därmed vart vi, som samhälle och demokrati, är på väg.

Genom Cinemateket tillgängliggör vi såväl svensk som internationell filmhistoria till allmänheten, dels genom vår unika analoga utrustning, men även den digitala. I den explosion av innehåll som nu finns tillgänglig via digitala strömningsplattformar ökar behovet av kontextualisering och kuraterat innehåll. Kompetensen inom Cinemateket, samt det internationella varumärket ett nationellt Cinematek tillhör, är ett viktigt sätt att

nå allmänheten. Cinemateket:skola ger arbetet för barn och unga i skolan ett historiskt sammanhang.

Skolan är också beroende av en fungerande biografstruktur i Sverige för sin filmvisning, och biografen i sin tur är en viktig mötesplats för ett levande samhälle och för en delad upplevelse. På biograferna visas inte bara film för betalande publik, där sker också skolbiovisningar och samtal. Sveriges förändrade demografi i kombination med vår geografi gör det svårt för biografer att upprätthålla en fungerande verksamhet när publikunderlaget på sina håll är glest. Filmen har inte samma momssats som annan kulturform och det slår mot biograferna utanför tätorterna, som har mindre möjlighet att höja biljettpriserna. Filminstitutets stöd för dessa biografer är nödvändigt för deras överlevnad, men det behövs kunskap för att kunna dela ut stödet rätt och rättvist. Vår verksamhet har en kompetens om biografstrukturen, publiken och kostnaderna. Utan den kompetensen skulle biografens överlevnad var hotad på många platser utanför tätorterna. Filminstitutets senaste skolbiorapport visar att antalet barn som har tillgång till skolbio under sin skolgång har sjunkit anmärkningsvärt över en tjuugoårsperiod. Bland orsakerna till att skolbio inte arrangeras nämns i enkätsvaren från 2018 – utöver bristande ekonomi – långa avstånd till biografen, brist på engagerad personal och konkurrens med annan kulturverksamhet.

Den nya filmen är en avgörande del för filmarvet, skolbioarbetet och filmkunnigheten. Nya filmer läggs till vart efter tiden går, berättelser från olika delar av livet och från olika delar av Sverige. Därmed byggs både filmhistorien och historierna om människan och vårt land. De nya filmerna får stöd av Filminstitutet genom ett gediget arbete av selektering som är omgärdad av kontroll och säkerhet. Utan stödfunktionerna runt den faktiska selekteringen skulle rättssäkerheten bli låg och utan kunskapen om filmerättande och filmskapande skulle selekteringen bli slumpartad.

Kunskapen gör också att vi kan göra särskilda satsningar inom stödverksamheten för att både nå högre kvalitet och en större mångfald. Vi följer omvärlden, vårt eget arbetes effekter och tar fram ny kunskap. Vi ger ut rapporter och analyser. Särskilda satsningar görs regelbundet, riktade mot till exempel kvinnliga manusförfattare för att få fram fler röster till filmen. Vi initierar egna talangsatsningar för att nå berättare i hela landet och vi samarbetar med regionernas talangutveckling. Satsningarna är också del av de strukturinsatser vi gör för att öka jämställdhet och mångfald. I slutändan får vi berättelser som fler av oss som individer kan spegla oss i och lära oss förstå den tid vi lever i. Arbetet med jämställdhet och mångfald är en nödvändighet för att vi ska kunna uppfylla våra filmpolitiska mål, men bidrar också till högre kvalitet på vårt arbete och på filmen. Det stärker också vårt internationella arbete och vi bidrar till utlandsmyndigheternas arbete att nå sina utrikespolitiska mål.

Tar vi bort en del i helheten av verksamheterna på Filminstitutet så påverkar det allt arbete. Och den kompetens som en gång har tagits bort är svår och dyr att bygga upp igen.

I riktlinjerna för budgetåret 2020 avseende statens bidrag till Stiftelsen Svenska Filminstitutet framhålls att om förslag läggs fram som beräknas leda till ökade kostnader

för staten bör Filminstitutet redovisa förslag till åtgärder inom den egna verksamheten som leder till motsvarande minskning av kostnaderna. I det här läget är det Filminstitutets bestämda uppfattning att det inte är möjligt att lägga förslag om minskning av kostnaderna utan att ytterligare dra ner på ambitionsnivån inom nuvarande verksamhetsområden.

Stockholm den 1 mars 2021

För Stiftelsen Svenska Filminstitutet

Anna Serner
VD